

René Descartes

Yöntem Üzerine Söylem/Discours de la Méthode
(1637)

*Anlığın Yönetimi İçin Kurallar/Regulae ad directionem
ingenii*

(YAZIM 1626-8; YAYIM 1684)

*İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar/Meditationes de
prima philosophia*
(1641)

René Descartes

Usun Doğru Yönetimi ve Bilimlerde Gerçeklik

Arayışı İçin Yöntem Üzerine Söylem

*Discours de la méthode pour bien conduire sa raison et chercher
la vérité dans les sciences*

(1637)

Anlığın Yönetimi İçin Kurallar

Regulae ad directionem ingenii

(YAZIM 1626-8; YAYIM 1701)

İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar

Meditationes de prima philosophia

(1641)

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
iletisim@ideayayinevi.com / www.ideayayinevi.com

Bu çeviriler için © AZİZ YARDIMLI 2010

*Usun Doğru Yönetimi ve Bilimlerde Gerçeklik Arayışı İçin
Yöntem Üzerine Söylem
Discours de la méthode
pour bien conduire sa raison et chercher la vérité dans les sciences
(1637)*

*Anlaşım Yönetimi İçin Kurallar
Regulae ad directionem ingenii
(YAZIM 1629 / YAYIM 1701)*

*İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar
Meditationes de prima philosophia
(1641)*

BİRİNCİ BASKI 1996

ÜÇÜNCÜ BASKI 2010

*Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü
İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın
yeniden üretilemez.*

Baskı: Bayrak Yayıncılık Matbaacılık
Davutpaşa Cad. 14/2 34015 Topkapı — İstanbul
Printed in Türkiye

ISBN 978-975-397—

İçindekiler

SÖYLEM

- BİRİNCİ BÖLÜM: *Bilimler Üzerine İrdelemeler* 9
İKİNCİ BÖLÜM: *Yazar Tarafından Aranılan Yöntemin Başlıca Kuralları* 17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: *Bu Yöntemden Doğan Kimi Törel Kurallar* 27
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: *Metafizikğin Temelleri Olarak Tanrının ve İnsan Ruhunun Varoluşu İçin Tanımlamalar* 34
BEŞİNCİ BÖLÜM: *[Doğa Felsefesi Soruları] Yazar Tarafından Araştırılan Fiziksel Sorunların, Özellikle Yüreğin Deviminin ve Tıbbı Ait Başka Güç Noktaların Açıklamasının Düzeni; İnsan Ruhu ve Hayvanlarındaki Arasındaki Ayrım* 42
ALTINCI BÖLÜM: *Yazarın Amacına Göre Gerçeklik Arayışında Daha İleri Gidebilmeyi İlgilendiren Noktalar, ve Onun Kendisini Bu İncelemeyi Yazmaya Götüren Nedenler* 58

KURALLAR

- KURAL I [Bilimin Bütünlüğü] 9
KURAL II [Bilimde Pekinlik] 11
KURAL III [Bilimsel Bilgi: Ansal Sezgi ve Tümdengelim] 15
KURAL IV [Yöntem Zorunluğu] 19
KURAL V [Yöntemin Düzeni] 26
KURAL VI [Yöntemli Çıkarımanın Doğası] 27
KURAL VII [Sıralama ya da Tümevarım] 32
KURAL VIII [İnsan Bilgisinin Sınırları] 37
KURAL IX [Görüş Keskinliğinin Gelişimi] 44
KURAL X [Kavrayış Keskinliğinin Gelişimi] 46
KURAL XI [Anlama Yetisini Gelişimi] 50
KURAL XII [Bilmede Öznel Ve Nesnel Koşullar] 53
KURAL XIII [Problemin Nesnesinden Soyutlanması] 70
KURAL XIV [Problemin İmgesel Betimlemesi] 76
KURAL XV [Problemin Duyusal Betimlemesi] 89
KURAL XVI [Orantının Cebirsel Betimlemesi] 90
KURAL XVII [Dolaylı Problemlerin Çözümsel Evrilmesi] 94
KURAL XVIII [Geometrik Cebir] 96

MEDİTASYONLAR

Sunu Mektubu: René Descartes'tan Paris Tanrıbilim Fakültesi Dekanlarına 9

Okura Önsöz 15

Aşağıdaki Altı Meditasyonun Özeti 19

BİRİNCİ MEDİTASYON: Kuşku Duyulabilen Şeyler Üzerine 25

İKİNCİ MEDİTASYON: İnsan Anlağı Üzerine; Bilgiye Bedenden Daha Yakındır 32

ÜÇÜNCÜ MEDİTASYON: Tanrının Varoluşu Üzerine 44

DÖRDÜNCÜ MEDİTASYON: Doğru Ve Yanlış Üzerine 65

BEŞİNCİ MEDİTASYON: Özdeksel Şeylerin Özü Üzerine; Ve Bir Kez Daha Tanrının Varoluşu Üzerine 77

ALTINCI MEDİTASYON: Özdeksel Şeylerin Varoluşu, Ve Anlığın Bedenden Olgusal Ayrımı Üzerine 86

DISCOURS DE LA METHODE
POUR BIEN CONDUIRE SA RAISON
ET CHERCHER LA VERITE DANS
LES SCIENCES

USUN DOĞRU YÖNETİMİ VE
BİLİMLERDE GERÇEKLİK ARAYIŞI
İÇİN YÖNTEM ÜZERİNE SÖYLEM
(1637)

Eğer bu söylem tümünü bir kerede okumak için çok uzun görünürse, altı bölüme ayrılabilir. Ve birincide bilimlere değinen çeşilli irdelemeler bulunacaktır. İkincide yazarın araştırmış olduğu Yöntemi ilgilendiren başlıca kurallar. Üçüncüde bu yöntemden türettiği ahlak kurallarının kimileri. Dördüncüde, Tanrının ve insan ruhunun varoluşunu tanıtlamasını sağlayan ve metafiziğinin temelini oluşturmuş olduğu fiziksel soruların düzeni, ve özellikle yürüğün deviminin ve tıp ile ilgili kimi başka güçlüklerin açıklaması, ve ayrıca insanın ruhu ve hayvanlarınki arasındaki ayırım. Ve sonuncuda doğanın araştırmasında şimdiye dek yapılanlardan daha öte ilerlemeler yapabilmek için gerekli olduğuna inandığı şeyler ve onu bunları yazmaya götüren nedenler.

Si ce discours semble trop long pour être tout lu en une fois, on le pourra distinguer en six parties. Et, en la première, on trouvera diverses considérations touchant les sciences. En la seconde, les principales règles de la méthode que l'auteur a cherchée. En la 3e, quelques-unes de celles de la morale qu'il a tirée de cette méthode. En la 4e, les raisons par lesquelles il prouve l'existence de Dieu et de l'âme humaine, qui sont les fondements de sa métaphysique. En la 5e, l'ordre des questions de physique qu'il a cherchées, et particulièrement l'explication du mouvement du coeur et de quelques autres difficultés qui appartiennent à la médecine, puis aussi la différence qui est entre notre âme et celle des bêtes. Et en la dernière, quelles choses il croit être requises pour aller plus avant en la recherche de la nature qu'il n'a été, et quelles raisons l'ont fait écrire.

BÖLÜM I

PREMIÈRE PARTIE

1. SAĞ DUYU [*le bon sens*] dünyada en iyi paylaştırılan şeydir: çünkü herkes onunla öylesine iyi donatılı olduğunu düşünür ki, tüm başka şeylerde hoşnut edilmeleri çok güç olanlar bile genellikle ondan şimdiden ellerinde bulunandan çoğunu istemezler. Bunda tümünün de aldanması olası değildir; tersine, bu sağlam yargıda bulunma ve doğruyu yanlıştan ayırdetme gücünün — ki sözcüğün asıl anlamıyla “sağ duyuyu” ya da “us” [*le bon sens ou la raison*] denilen şey budur — tüm insanlarda doğal olarak eşit olduğuna, ve böylece görüşlerimizin farklılığının kimi insanların başkalarından

1. Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée: car chacun pense en être si bien pourvu, que ceux même qui sont les plus difficiles à contenter en toute autre chose, n'ont point coutume d'en désirer plus qu'ils en ont. En quoi il n'est pas vraisemblable que tous se trompent; mais plutôt cela témoigne que la puissance de bien juger, et distinguer le vrai d'avec le faux, qui est proprement ce qu'on nomme le bon sens ou la raison, est naturellement égale en tous les hommes; et ainsi que la diversité de nos opinions ne vient pas de ce que les uns sont plus raisonnables que les autres, mais seulement

daha ussal [*plus raisonnable*] olmalarından değil, l ama yalnızca düşüncelerimizi değişik yollara yöneltmemiz ve aynı şeyleri irdelemiyor olmamız olgusundan geldiğine tanıklık eder. Çünkü iyi ansal güçlere iye olmak yeterli değildir; başlıca sorun onları iyi uygulamaktır. En büyük ruhlar en büyük erdemlere olduğu gibi en büyük erdemsizliklere de yeteneklidir; ve çok yavaş yürüyenler, eğer her zaman doğru yolu izlerlerse, gerçekte koşmalarına karşın yolun dışına çıkanlardan daha ileri gidebilirler.

2. Bana gelince, hiçbir zaman anlığımın herhangi bir bakımdan sıradan insanınkinden daha eksiksiz olduğunu düşünmedim; giderek başka birçoklarında olduğu gibi hızlı düşünmeye, duru ve seçik bir imgeleme, geniş ya da her zaman hazır bir belleğe iye olma özlemini bile duydum. Ve anlığın eksiksizliğine katkıda bulunmak üzere bunlardan başka herhangi bir nitelik bilmiyorum; çünkü, us ya da sağduyu ya gelince, bizi insan yapan ve hayvanlardan ayırdeden biricik şeyin o olması ölçüsünde, onun her insanda *bütin olarak* bulunduğu inamıyor, ve bu noktada daha çok ya da daha az sorununun yalnızca *ilinekler* arasında ortaya çıktığını ve aynı *tür* içindeki *bireylerin biçimleri* ya da doğaları açısından söz konusu olmadığını söyleyen Felsefecilerin ortak görüşünü izliyorum.

3. Ama hiç duraksamadan belirteceğim ki, beni kendilerinden bir Yöntem geliştirdiğim irdeleme ve düzgülere götüren belli yollar bulma konusunda gençliğimden bu yana çok talihli olduğumu düşünüyorum, ve bana öyle görünüyor ki bu Yöntemin yardımıyla bilgimi aşamalı olarak arttırmanın ve onu anlığımın sıradanlığının ve yaşamımın kısa süresinin bana erişme iznini l verebildiği olanaklı en yüksek noktaya yavaş yavaş yükseltmenin aracı elimdedir. Çünkü ondan daha şimdiden öyle meyvalar kopardım ki, kendi üzerime yargılarımda her zaman kendini beğenmişliğe olmaktan çok kendine güvensizliğe doğru eğilim göstermeye çalışmama karşın, ve tüm insanlığın çeşitli eylem ve girişimlerine felsefecinin gözleriyle

de ce que nous conduisons nos pensées par diverses voies, et ne considérons pas les mêmes choses. Car ce n'est pas assez d'avoir l'esprit bon, mais le principal est de l'appliquer bien. Les plus grandes âmes sont capables des plus grands vices, aussi bien que des plus grandes vertus; et ceux qui ne marchent que fort lentement, peuvent avancer beaucoup davantage, s'ils suivent toujours le droit chemin, que ne font ceux qui courent, et qui s'en éloignent.

2. Pour moi, je n'ai jamais présumé que mon esprit fût en rien plus parfait que ceux du commun; même j'ai souvent souhaité d'avoir la pensée aussi prompte, ou l'imagination aussi nette et distincte, ou la mémoire aussi ample, ou aussi présente, que quelques autres. Et je ne sache point de qualités que celles-ci, qui servent à la perfection de l'esprit: car pour la raison, ou le sens, d'autant qu'elle est la seule chose qui nous rend hommes, et nous distingue des bêtes, je veux croire qu'elle est tout entière en un chacun, et suivre en ceci l'opinion commune des philosophes, qui disent qu'il n'y a du plus et du moins qu'entre les *accidents*, et non point entre les *formes*, ou natures, des *individus* d'une même *espèce*.

3. Mais je ne craindrai pas de dire que je pense avoir eu beaucoup d'heur, de m'être rencontré dès ma jeunesse en certains chemins, qui m'ont conduit à des considérations et des maximes, dont j'ai formé une méthode, par laquelle il me semble que j'ai moyen d'augmenter par degrés ma connaissance, et de l'élever peu à peu au plus haut point, auquel la médiocrité de mon esprit et la courlre durée de ma vie lui pourront permettre d'atteindre. Car j'en ai déjà recueilli de tels fruits, qu'encore qu'aux jugements que je fais de moi-même, je tâche toujours de pencher vers le côté de la défiance, plutôt que vers celui de la présomption; et que,

regardant d'un oeil de philosophe les diverses actions et entreprises de tous les hommes, il n'y en ait quasi aucune qui ne me semble vaine et inutile; je ne laisse pas de recevoir une extrême satisfaction du progrès que je pense avoir déjà fait en la recherche de la vérité, et de concevoir de telles espérances pour l'avenir, que si, entre les occupations des hommes purement hommes, il y en a quelqu'une qui soit solidement bonne et importante, j'ose croire que c'est celle que j'ai choisie.

4. Toutefois il se peut faire que je me trompe, et ce n'est peut-être qu'un peu de cuivre et de verre que je prends pour de l'or et des diamants. Je sais combien nous sommes sujets à nous méprendre en ce qui nous touche, et combien aussi les jugements de nos amis nous doivent être suspects, lorsqu'ils sont en notre faveur. Mais je serai bien aise de faire voir, en ce discours, quels sont les chemins que j'ai suivis, et d'y représenter ma vie comme en un tableau, afin que chacun en puisse juger, et qu'apprenant du bruit commun les opinions qu'on en aura, ce soit un nouveau moyen de m'instruire, que j'ajouterai à ceux dont j'ai coutume de me servir.

5. Ainsi mon dessein n'est pas d'enseigner ici la méthode que chacun doit suivre pour bien conduire sa raison, mais seulement de faire voir en quelle sorte j'ai tâché de conduire la mienne. Ceux qui se mêlent de donner l des préceptes, se doivent estimer plus habiles que ceux auxquels ils les donnent; et s'ils manquent en la moindre chose, ils en sont blâmables. Mais, ne proposant cet écrit que comme une histoire, ou, si vous l'aimez mieux que comme une fable, en laquelle, parmi quelques exemples qu'on peut imiter, on en trouvera peut-être aussi plusieurs autres qu'on aura raison de ne pas suivre, j'espère qu'il sera utile à quelquesuns, sans être nuisible à personne, et que tous me sauront gré de ma franchise.

6. J'ai été nourri aux lettres dès mon enfance, et pource qu'on me

baktığımda hemen hemen bana boş ve yararsız görünmeyen hiçbirşey bulamayışına karşın, gerçeklik uğruna arayışta daha şimdiden eriştiğime inandığım ilerlemeden ölçsüz bir doyum duymanın, ve gelecek için, eğer insanların salt insanlar olarak uğraşları arasında gerçekten iyi ve önemli biri varsa, bunun benim seçtiğim uğraş olduğuna inanmayı göze alacak denli büyük umutlar oluşturmanın önüne geçemiyorum.

4. Gene de kendimi aldatıyor olabilirim, ve belki de altın ve elmas diye aldıklarım birkaç bakır ve cam parçasından daha çoğu değildir. Bizi ilgilendiren herşeyde yanılığya ne denli açık olduğumuzu, ve ayrıca dostlarımızın yargılarının bizden yana oldukları zaman nasıl kuşkuyla karşılanması gerektiğini biliyorum. Ama bu Söylemde izlediğim yolları göstermekten ve böylece yaşamımı herkesin kendi için yargılayabileceği bir tabloda olduğu gibi ortaya koymaktan büyük mutluluk duyacağım, öyle ki ortada konuşulan şeylerden hakkındaki görüşlerin neler olduğunu öğrenirken kendimi bilgilendirme konusunda genellikle yararlandıklarına ekleyeceğim yeni bir araca daha ulaşabileyim.

5. Böylece burada amacım herkesin Usunu doğru olarak yönetebilmek için izlemesi gereken Yöntemi öğretmek değil, ama yalnızca kendi Usumu nasıl yönlendirmeye çalıştığımı göstermektir. Kurallar vermek için yola çıkanlar kendilerini onları verdiklerinden daha yetenekli görüyor olmalıydılar, ve eğer en küçük bir eksiklik gösterirlerse, bu yüzden yerileceklerdir. Ama salt bir anlatı olarak, ya da, eğer dilerseniz, öykünülebilecek belli örnekler arasında belki de izlenmesi doğru olmayacak başkalarını da içeren bir öykü olarak bu Yazı açısından umudum hiç kimseyi incitmeksizin kimilerine yararlı olması, ve herkesin bana açık sözlülüğümden ötürü teşekkür etmesidir.

6. Çocukluğumdan bu yana kitaplarla beslendim, ve onlar aracılığıyla yaşamda yararlı

herşeyin açık ve güvenilir bir bilgisinin elde edilebileceği inancına götürüldüğümden öğrenmek için aşırı bir isteğim vardı. Ama sonlanışı genellikle kişiyi eğitimliler arasına kabul ettirmek için yeterli olan bütün bir öğrenim sürecini tamamlar tamamlamaz görüşümü bütünüyle değiştirdim. Çünkü kendimi öylesine çok kuşku ve yanılgı ile kuşatılı buldum ki, bana kendimi bilgilendirme çabasının giderek artan bir biçimde bilgisizliğimi ortaya çıkarmaktan başka hiçbir yararı yokmuş gibi göründü. Ve gene de Avrupa'daki en ünlü Okullardan birinde* okuyor, ve eğer dünyanın herhangi bir yerinde bilge insanlar olmalıysa, bunların orada bulunacaklarını düşünüyordum. Orada başkalarının öğrendiği herşeyi öğrendim; ve bize öğretilen bilimlerle doyum bulmayarak, giderek en tuhaf ve en ender görülen konu üzerine bile olsa elime geçen her kitabı okudum. Bunun yanısıra başkalarının bana ilişkin yargılarını da biliyordum; ve aralarında öğretmenlerimizin yerini doldurmaya yazgılanmış kimilerinin olmasına karşın gene de başka öğrencilerden geride sayıldığımı hiç düşünmedim. Ve son olarak yüzyılımız bana güçlü kafalar açısından önceki herhangi biri denli verimli bir yüzyıl olarak göründü. Bu bana tüm başkalarını kendi başıma yargılama, ve daha önce bana dünyada olduğu umudu verilen türde bir öğretinin olmadığı varsısını çıkarma özgürlüğünü verdi.

7. Ama bu benim okulların uğraşı olan alıştırmalara değer vermemin önüne geçmedi. Biliyordum ki orada öğrenilen diller eskilerin yazılarının anlaşılması için zorunluydular; masalların tılsımı anlığı uyandırır ve tarihin unutulmaz eylemleri ona soylu duygular iletirken, dikkatle okunduklarında sağlam bir yargı oluşturmanın yardımcılarıdır. Tüm iyi kitapları okumak aslında geçmiş yüzyıllarda onların yazarları olmuş en soylu insanlarla bir söyleşi gibiydi, üstelik bize içlerinde düşüncelerinin

persuadait que, par leur moyen, on pouvait acquérir une connaissance claire et assurée de tout ce qui est utile à la vie, j'avais un extrême désir de les apprendre. Mais, sitôt que j'eus achevé tout ce cours d'études, au bout duquel on a coutume d'être reçu au rang des doctes, je changeai entièrement d'opinion. Car je me trouvais embarrassé de tant de doutes et d'erreurs, qu'il me semblait n'avoir fait autre profit, en tâchant de m'instruire, sinon que j'avais découvert de plus en plus mon ignorance. Et néanmoins, j'étais en l'une des plus célèbres écoles de l'Europe, où je pensais qu'il devait y avoir de savants hommes, s'il y en avait en aucun endroit de la terre. J'y avais appris tout ce que les autres y apprenaient; et même, ne m'étant pas contenté des sciences qu'on nous enseignait, j'avais parcouru tous les livres, traitants de celles qu'on estime les plus curieuses et les plus rares, qui avaient pu tomber entre mes mains. Avec cela, je savais les jugements que les autres faisaient de moi; et je ne voyais point qu'on m'estimât inférieur à mes condisciples, bien qu'il y en eût déjà entre eux quelques-uns, qu'on destinait à remplir les places de nos maîtres. Et enfin notre siècle me semblait aussi fleurissant, et aussi fertile en bons esprits, qu'ait été aucun des précédents. Ce dui me faisait prendre la liberté de juger par moi de tous les autres, et de penser qu'il n'y avait aucune doctrine dans le monde qui fût telle du'on ni avait auparavant fait espérer.

7. Je ne laissais pas toutefois d'estimer les exercices, auxquels on s'occupe dans les écoles. Je savais que les langues, qu'on y apprend, sont nécessaires pour l'intelligence des livres anciens; que la gentillesse des fables réveille l'esprit; que les actions mémorables des histoires le relèvent et qu'étant lues avec discrétion, elles aident à former le jugement; que la lecture de tous les bons livres est comme une conversation avec les plus honnêtes gens des siècles passés, qui en ont été les auteurs, et même une conversation étudiée,

*[Jesuitler tarafından 1693'te La Flèche'de kurulan "Collège Royal."]

en laquelle ils ne nous découvrent que les meilleures de leurs pensées; que l'éloquence a des forces et des beautés incomparables; que la poésie a des délicatesses et des douceurs très ravissantes; que les mathématiques ont des inventions très subtiles, et qui peuvent beaucoup servir, tant à contenter les curieux, qu'à faciliter tous les arts, et diminuer le travail des hommes; que les écrits qui traitent des moeurs contiennent plusieurs enseignemens et plusieurs exhortations à la vertu qui sont fort utiles; que la théologie enseigne à gagner le ciel; que la philosophie donne moyen de parler vraisemblablement de toutes choses, et se faire admirer des moins savants; que la jurisprudence, la médecine et les autres sciences apportent des honneurs et des richesses à ceux qui les cultivent; et enfin, qu'il est bon de les avoir toutes examinées, même les plus superstitieuses et les plus fausses, afin de connaître leur juste valeur, et se garder d'en être trompé.

8. Mais je croyais avoir déjà donné assez de temps aux langues, et même aussi à la lecture des livres anciens, et à leurs histoires, et à leurs fables. Car c'est quasi le même de converser avec ceux des autres siècles, que de voyager. Il est bon de savoir quelque chose des moeurs de divers peuples, afin de juger des nôtres plus sainement, et que nous ne pensions pas que tout ce qui est contre nos modes soit ridicule, et contre raison, ainsi qu'on a coutume de faire ceux qui n'ont rien vu. Mais lorsqu'on emploie trop de temps à voyager, on devient enfin étranger en son pays; et lorsqu'on est trop curieux des choses qui se pratiquaient aux siècles passés, on demeure ordinairement fort ignorant de celles qui se pratiquent en celui-ci. Outre que les fables font imaginer plusieurs événemens comme possibles qui ne le sont point; et que même les histoires les plus fidèles, si elles ne changent ni n'augmentent la valeur des choses, pour les rendre plus

yalnızca en iyilerini sergiledikleri inceden inceleme işlenmiş bir söyleşiye benzedikleri zaman bile. Güzel konuşma sanatının karşılaştırmanın ötesinde bir güç ve güzellik taşıdığı; şiirin esrimeye götüren bir inceliği ve tatlılığı olduğunu; matematikte hem meraklıları doyurmada hem de tüm sanatları geliştirmede ve insanın emeğini azaltmada çok şey başarabilecek en ince buluşların olduğunu; ahlaksal konular üzerine yazıların öğretici pek çok şey ve erdem için çok yararlı öğütler kapsadıklarını; tanrıbilimin Cennetin yolunu gösterdiğini; felsefenin bize tüm şeyler üzerine bir gerçeklik görünüşü ile konuşmayı öğrettiğini ve daha az bilgili olanların hayranlığını kazanmama neden olduğunu; tüzme, tıp ve başka bilimlerin onları öğrenenlere onur ve varlıklar getirdiğini; ve son olarak tüm şeyleri, giderek boşanç ve yanılgı ile en dolu olanları bile tam değerlerini bilebilmek ve onlar tarafından aldatılmaktan kaçınabilmek için yoklamış olmanın iyi olduğunu düşündüm.

8. Ama dillere ve giderek aralarında hem tarihleri hem de masalları da olmak üzere eskilerin yazılarını okumaya daha şimdiden yeterince zaman vermiş olduğumu düşündüm. Çünkü başka yüzyıllardan olanlarla söyleşide bulunmak neredeyse yolculuk yapmakla aynı şeydir. Kendi törelerimizi daha sağlıklı olarak yargılayabilmek için değişik halkların töreleri üzerine birşeyler bilmek, ve hiçbir şey görmemiş olanların yaptıkları gibi kendi alıştıklarımıza uymayan herşeyin gülünç ve usa aykırı olduğunu düşünmemek hiç kuşkusuz doğrudur. Ama eğer kişi yolculuklara çok fazla zaman ayıracak olursa, sonunda kendi ülkesinde bir yabancı olur; ve eğer geçmiş yüzyıllarda olmuş şeyler açısından çok fazla meraka kapılırsa, genellikle kendi zamanında olanlar açısından bilgisiz kalır. Bundan başka, masallar kişiyi olanaklı olmayan birçok olayı olanaklı diye imgelemeye götürür; ve giderek tarihlerin en doğruları bile, şeyleri okunmaya değer kılabilmek için değerlerini bütünüyle

değiştirmeseler ya da abartmasalar bile, en azından onlarda en bayağı ve en az dikkate değer tüm durumları her zaman atlarlar; ve bunun sonucu arta kalan şeylerin oldukları gibi görünmemeleri, ve davranışlarını böyle bir kaynaktan çıkarılan örneklere göre düzenleyenlerin romanslarımızın şövalyesinin aşırılıklarına düşmeye yatkınlık göstermeleri ve güçlerini aşan tasarlar oluşturmalarıdır.

9. Güzel konuşma sanatına çok değer verir ve şiir ile l büyülenirdim; ama her ikisinin de çalışmanın meyvaları olmaktan çok anlığın yetileri olduğunu düşündüm. Uslamlamada en güçlü olanlar, ve düşüncelerini duru ve anlaşılır kılabilmek için onları büyük bir ustalıklı düzenleyenler, Aşağı Bretanya* dilinden başkasını konuşmasalar ve hiçbir zaman diluzluğu öğrenmemiş olsalar bile, ortaya koydukları şeyler konusunda en büyük inandırma gücünü taşırlar. Ve en hoş düşünceleri bulup onların en büyük incelik ve tatlılıkla nasıl anlatılacağını bilenler, şiir sanatını bilmeseler bile, her zaman en iyi şairler olurlar.

10. Uslamlamalarındaki pekinlikten ve açıklıktan ötürü herşeyden çok Matematikten hoşlanmama karşın, henüz gerçek yararını anlamamıştım; ve yalnızca düzeneksel sanatlarda işe yaradığına inandığım için, böylesine güvenilir ve sağlam temeller üzerine daha yüksek hiçbir yapının kurulamamış olmasından hayrete düştüm. Buna karşı, eski putperestlerin ahlak üzerine çalışmalarını çok üstün ve çok gösterişli ve gene de yalnızca kum ve çamur üzerine kurulmuş saraylara benzettim. Bunlar erdemleri çok fazla yükseltirler ve dünyadaki herşeyin üstünde övgüye değer gösterirler; ama bize onları yeterince tanıttacak bir düzeyde öğretmezler, ve güzel bir adla adlandırılan şey çoğu kez bir duyarsızlıktan, ya da bir gururdan, ya da bir umutsuzluktan, ya da bir baba-öldürmeden† başka birşey değildir.

*[Breiz. İng. Brittany; Fr. Bretagne: Kuzey Batı Fransa'da bir bölge. Dili Kelt dil kümesine ait.]

†[*Ödipus*'ta.]

dignes d'être lues, au moins en omettent-elles presque toujours les plus basses et moins illustres circonstances: d'où vient que le reste ne paraît pas tel qu'il est, et que ceux qui réglent leurs moeurs par les exemples qu'ils en tirent, sont sujets à tomber dans les extravagances des paladins de nos romans, et à concevoir des desseins qui passent leurs forces.

9. J'estimais fort l'éloquence, et j'étais amoureux de la l poésie; mais je pensais que l'une et l'autre étaient des dons de l'esprit, plutôt que des fruits de l'étude. Ceux qui ont le raisonnement le plus fort, et qui digèrent le mieux leurs pensées, afin de les rendre claires et intelligibles, peuvent toujours le mieux persuader ce qu'ils proposent, encore qu'ils ne parlent que bas breton, et qu'ils n'eussent jamais appris de rhétorique. Et ceux qui ont les inventions les plus agréables, et qui les savent exprimer avec le plus d'ornement et de douceur, ne laisseraient pas d'être les meilleurs poètes, encore que l'art poétique leur fût inconnu.

10. Je me plaisais surtout aux mathématiques, à cause de la certitude et de l'évidence de leurs raisons; mais je ne remarquais point encore leur vrai usage, et, pensant qu'elles ne servaient qu'aux arts mécaniques, je m'étonnais de ce que, leurs fondements étant si fermes et si solides, on n'avait rien bâti dessus de plus relevé. Comme, au contraire, je comparais les écrits des anciens païens, qui traitent des moeurs, à des palais fort superbes et fort magnifiques, qui n'étaient bâtis que sur du sable et sur de la boue. Ils élèvent fort haut les vertus, et les font paraître estimables par-dessus toutes les choses qui sont au monde; mais ils n'enseignent pas assez à les connaître, et souvent ce qu'ils appellent d'un si beau nom, n'est qu'une insensibilité, ou un orgueil, ou un désespoir, ou un paricide.

11. Je révérais notre théologie, et prétendais, autant qu'aucun autre, à gagner le ciel; mais ayant appris, comme chose très assurée, que le chemin n'en est pas moins ouvert aux plus ignorants qu'aux plus doctes, et que les vérités révélées, qui y conduisent, sont au-dessus de notre intelligence, je n'eusse osé les soumettre à la faiblesse de mes raisonnements, et je pensais que, pour entreprendre de les examiner et y réussir, il était besoin d'avoir quelque extraordinaire assistance du ciel, et d'être plus qu'homme.

12. Je ne dirai rien de la philosophie, sinon que, voyant qu'elle a été cultivée par les plus excellents esprits qui aient vécu depuis plusieurs siècles, et que néanmoins il ne s'y trouve encore aucune chose dont on ne dispute, et par conséquent qui ne soit douteuse, je n'avais point assez de présomption pour espérer d'y rencontrer mieux que les autres; et que, considérant combien il peut y avoir de diverses opinions, touchant une même matière, qui soient soutenues par des gens doctes, sans qu'il y en puisse avoir jamais plus d'une seule qui soit vraie, je réputais presque pour faux tout ce qui n'était que vraisemblable.

13. Puis, pour les autres sciences, d'autant qu'elles empruntent leurs principes de la philosophie, je jugeais qu'on ne pouvait avoir rien bâti, qui fût solide, sur des fondements si peu fermes. Et ni l'honneur, ni le gain qu'elles promettent, n'étaient suffisants pour me convier à les apprendre; car je ne me sentais point, grâce à Dieu, de condition qui m'obligeât à faire un métier de la science, pour le soulagement de ma fortune; et quoique je ne fisse pas profession de mépriser la gloire en cynique, je faisais néanmoins fort peu d'état de celle que je n'espérais point pouvoir acquérir qu'à faux titres. Et enfin, pour les mauvaises doctrines, je pensais déjà connaître assez ce qu'elles valaient, pour n'être plus sujet à être trompé, ni par les promesses d'un alchimiste, ni par les prédictions d'un astrologue, ni par les impostures d'un magicien, ni par les artifices ou la vanterie d'aucun de ceux

11. Tanrıbilimimize saygı duydum ve başka herkes gibi cennete erişme özlemimi taşıdım; ama bana yolun en bilgisize de en eğitilmiş olduğu denli açık olduğu konusunda inançlar verildikten ve oraya götüren bildirilmiş gerçekliklerin bütünüyle anlama gücümüzün üstünde olduklarını öğrendikten sonra, onları uslamlamalarımın zayıflığı altına getirmeye cüret etmemem gerekirdi; ve onları sınama işini üstlenebilmek ve bunda sonuç alabilmek için, yukarıdan biraz olağanüstü bir yardım almanın ve yalnızca bir insandan daha çoğu olmanın zorunlu olduğunu düşündüm.

12. Felsefe konusunda söyleyeceklerim yalnızca şunlardır. Yaşamış en eşsiz kafalar tarafından yüzyıllar boyunca işlenmiş olmasına karşın tartışmaya açık ve dolayısıyla kuşkulu olmayan tek bir şey bile kapsamadığımı görerek, başkalarından daha iyisini yapabileceğimi umacak denli kibirli olmadım. Ve bir ve aynı sorun üzerine hiçbir zaman birden çok doğru görüş olamayacak iken tümü de bilgili insanlar tarafından savunulan ne denli çeşitli görüşün olabildiğini görünce, salt olası olabilecek herşeyi hemen hemen yanlış saydım.

13. Sonra, başka bilimlere gelince, ilkelelerini felsefeden ödünç aldıkları düzeye dek, sağlam olmaktan böylesine uzak temeller üzerine dayanlı hiçbir şeyin kurulmuş olmayacağı yargısında bulundum. Ve ne onur ne de söz verdikleri kazanç beni onları öğrenmeye inandırmak için yeterli oldu, çünkü — Tanrıya şükürler olsun — kendimi servetimi arttırmak için bir bilim tecimcisi olmaya zorlanacak bir durumda bulmadım; ve Kinikler gibi tüm şanı küçümsemeyi taslamış olmasam da, uydurma sanlar yoluyla olmanın dışında kazanma umudunda olmadığım şeylere pek değer vermedim. Ve son olarak düzmece [*mauvais*] öğretilere gelince, bunların değerlerinin ne olduğunu daha şimdiden bir simyacınn verdiği sözler, bir astroloğun tahminleri, bir sihirbazın düzenbazlıkları, bilgisizi olduklarını bilmeyi meslek edinmiş

olanların dolapları ve övünmeleri tarafından aldatılmayacak denli iyi bildiğimi düşündüm.

14. Bu yüzden, yaşam öğretilerime bağımlı olmaktan çıkmama izin verir vermez, kitaplardan öğrenmeyi bütünüyle bir yana bıraktım. Ve kendi içimde, ya da hiç olmazsa dünyanın büyük kitabında bulunabilecek olandan başka hiçbir bilimi aramamaya karar verip gençliğimin geri kalanını gezip dolaşarak geçirdim, saraylar ve ordular gördüm, değişik huy ve durumlarda insanlarla konuştum, çeşitli deneyimler edindim, talihin beni içine düşürdüğü türlü güçlüklerde kendimi sınamdım; ve her yerde önüme çıkan şeylerden bir yarar sağlayabilmek için onlar üzerine kafa yordum. Çünkü bana öyle göründü ki, her insanın özellikle onu ilgilendiren ve yanlış bir yargı durumunda sonucun onu hemen cezalandıracağı sorunlar üzerine yaptığı usullerinde, çalışma odasında kitaplarına gömülmüş birinin hiçbir etkisi olmayan ve sağ duyu-dan uzaklaştıkları ölçüde onu daha da kibirli yapmanın dışında hiçbir sonuç getirmeyen kurgular üzerine incelemesinde olduğundan çok daha fazla gerçeklik ile karşılaşabiliyordum (daha da kibirli diyorum, çünkü sağduyudan uzaklaştıkça sonuçları olası göstermeye çalışırken daha da çok yaratıcılık ve beceri gösterdiğini düşünecektir). Ve eylemlerimde görüşümü açık tutabilmek ve bu yaşamda güvenle yürüyebilmek için her zaman doğru olanı yanlış | olandan ayırdetmeyi öğrenme konusunda aşırı bir istek duydum.

15. Yalnızca başka insanların yaşam yollarını irdelerken onlarda bana güvenilirlik duygusu verebilecek hiçbirşey bulamadığım, ve onlarda hemen hemen daha önce felsefecilerin görüşleri arasında gördüğüm denli büyük bir türlü- lük gözlediğim doğrudur. Bundan çıkardığım en büyük kazanç, bize çok aşırı ve güllünc görünen birçok şeyin başka büyük uluslar tarafından yaygın olarak kabul edilip onaylandığını görünce, yalnızca örneklere ve alışkanlıklara bakarak inanmış olduğum

qui font profession de savoir plus qu'ils ne savent.

14. C'est pourquoi, sitôt que l'âge me permit de sortir de la sujétion de mes précepteurs, je quittai entièrement l'étude des lettres. Et me résolvant de ne chercher plus d'autre science que celle qui se pourrait trouver en moi-même, ou bien dans le grand livre du monde, j'employai le reste de ma jeunesse à voyager, à voir des cours et des armées, à fréquenter des gens de diverses humeurs et conditions, à recueillir diverses expériences, à m'éprouver moi-même dans les rencontres que la fortune me proposait, et partout à faire telle réflexion sur les choses qui se présentaient, que j'en pusse tirer quelque profit. Car il me semblait que je pourrais rencontrer beaucoup plus de vérité, dans les raisonnements que chacun fait touchant les affaires qui lui importent, et dont l'événement le doit punir bientôt après, s'il a mal jugé, que dans ceux que fait un homme de lettres dans son cabinet, touchant des spéculations qui ne produisent aucun effet, et qui ne lui sont d'autre conséquence, sinon que peut-être il en tirera d'autant plus de vanité qu'elles seront plus éloignées du sens commun, à cause qu'il aura dû employer d'autant plus d'esprit et d'artifice à tâcher de les rendre vraisemblables. Et j'avais toujours un extrême désir d'apprendre à distinguer le vrai d'avec le faux, pour voir clair en mes actions, et marcher avec assurance en cette vie.

15. Il est vrai que, pendant que je ne faisais que considérer les moeurs des autres hommes, je n'y trouvais guère de quoi m'assurer, et que j'y remarquais quasi autant de diversité que j'avais fait auparavant entre les opinions des philosophes. En sorte que le plus grand profit que j'en retirais, était que, voyant plusieurs choses qui, bien qu'elles nous semblent fort extravagantes et ridicules, ne laissent pas d'être communément reçues et approuvées par d'autres grands peuples, j'apprenais à ne rien croire trop fermement de ce qui ne m'avait été persuadé

que par l'exemple et par la coutume; et ainsi je me délivrais peu à peu de beaucoup d'erreurs, qui peuvent offusquer notre lumière naturelle, et nous rendre moins capables d'entendre raison. Mais, après que j'eus employé quelques années à étudier ainsi dans le livre du monde, et à tâcher d'acquérir quelque expérience je pris un jour résolution d'étudier aussi en moi-même, et d'employer toutes les forces de mon esprit à choisir les chemins que je devais suivre. Ce qui me réussit beaucoup mieux, ce semble, que si je ne me fusse jamais éloigné, ni de mon pays, ni de mes livres.

SECONDE PARTIE

I. J'étais alors en Allemagne, où l'occasion des guerres qui n'y sont pas encore finies m'avait appelé; et comme je retouruais du couronnement de l'empereur vers l'armée, le commencement de l'hiver m'arrêta en un quartier où, ne trouvant aucune conversation qui me divertît, et n'ayant d'ailleurs, par bonheur, aucuns soins ni passions qui me troublasent, je demeurais tout le jour enfermé seul dans un poêle, où j'avais tout loisir de m'entretenir de mes pensées. Entre lesquelles, l'une des premières fut que je m'avisai de considérer, que souvent il n'y a pas tant de perfection dans les ouvrages composés de plusieurs pièces, et faits de la main de divers maîtres, qu'en ceux auxquels un seul a travaillé. Ainsi voit-on que les bâtiments qu'un seul architecte a entrepris et achevés, ont coutume d'être plus beaux et mieux ordonnés, que ceux que plusieurs ont tâché de raccommoder, en faisant servir de vieilles murailles qui avaient été bâties à d'autres fins. Ainsi ces anciennes cités, qui, n'ayant été au commencement que des bourgades, sont devenues, par succession de temps, de grandes villes, sont ordinairement si mal

şeylere çok katı olarak inanmamam gerektiğini öğrenmek oldu; böylece yavaş yavaş *doğal ışığımızı* karartabilecek ve Usu dinleme yeteneğimizi büyük ölçüde bozabilecek birçok yanlıgıdan kurtuldum. Ama bu yolda dünyanın kitabını okuyarak ve biraz deneyim kazanmaya çalışarak birkaç yıl geçirdikten sonra, bir gün kendimi de bir inceleme nesnesi yapmaya ve izleyeceğim yolu seçmede anlığımın tüm gücünü kullanmaya karar verdim. Ve bu, bana öyle görünüyor ki, eğer ülkemden ve kitaplarımdan hiçbir zaman ayrılmamış olsaydım elde edebileceklerimden çok daha iyi sonuç verdi.

BÖLÜM II

I. O SIRALAR Almanya'daydım ve beni oraya çeken şey henüz bitmeyen savaşlar olmuştu; ve İmparatorun taç giyme töreninden orduya katılmak üzere ülkeme dönerken kışın bastırması beni bir konaklama yerinde alıyordu* ve orada beni oyalayacak hiçbir söyleşi olmadığı için, ve ayrıca ne mutlu hiçbir kaygı ya da tutku tarafından da rahatsız edilmediğim için, bütün gün yalnız başıma bir sobanın ısıttığı küçük bir odaya kapandım ve orada düşüncelerimle başa kalacak | bütününüyle boş bir zaman buldum. Aklıma gelen ilk düşüncelerden biri birçok parçadan oluşan ve değişik ustaların ellerinden çıkan yapıtların çoğu kez üzerinde tek bir bireyin yalnız başına çalışmış olduğu yapıtlardan daha az eksiksiz olduğuydu. Böylece tek bir mimar tarafından üstlenilen ve gerçekleştirilen yapıtların genellikle birçok mimarın daha başka erekler göz önüne alınarak yapılmış eski duvarlardan yararlanma yoluyla düzenleyip geliştirmeye çalıştıkları yapıtlardan daha güzel ve daha uyumlu olduklarını görürüz. Aynı yolda,

*[Bohemya-Macaristan Kralı Ferdinand'ın Alman Kayzeri olması onuruna düzenlenen törenlerden dönerken, büyük bir olasılıkla Bayyera'da Ulm kenti yakınlarında, 10-11 Kasım, 1619.]

başlangıçta ancak birer köy iken zamanla büyük kentlere dönüşmüş olan o eski siteler de genellikle kendi imgelemini özgürce izleyen bir mühendis tarafından bir ova üzerinde düzenli olarak tasarlanmış başkalarıyla karşılaştırma içinde çok kötü yerleştirilmişlerdir; yapılarının her birine tek tek baktığımızda bunlarda sık sık ötekilerde olduğu denli ya da daha büyük bir incelik ve beceri olsa da, onlarda hiçbir ayırım gözetilmeden biraraya yerleştirilmiş büyüklü küçüklü yapılar bulunur ve bu yüzden caddeler eğri büğrüdür, öyle ki böyle bir düzenlemeye götürmüş olan şeyin ussal insanların istenci olmaktan çok şans olmuş olduğu söylenebilir. Ve eğer bu durumun her zaman özel bireylere ait yapılarla ilgilenmekle ve onların birer kamu süsü olmalarını sağlamakla görevli belli memurların bulunması olgusuna karşın ortaya çıktığını düşünürsek, yalnızca başkalarının işleri üzerinde çalışarak çok başarılı şeyler yaratmanın ne denli güç olduğunu anlarız. Böylece bir zamanlar yarı-yabanıl olmuş ve yasalarını yalnızca suçlardan ve kavgalardan doğan rahatsızlığın dayatması ölçüsünde yaparak ancak yavaş yavaş uygarlaşmış olan halkların, ilk kez topluluklar olarak biraraya geldikleri zamandan başlayarak sağgörülü bir yasamacı tarafından saptanan anayasayı işletmiş olanlar denli iyi bir hükümet dizgesi kurmada başarılı olamayacaklarını düşündüm. Dolayısıyla bütünüyle açıktır ki buyrukları yalnızca Tanrıdan gelmiş olan gerçek dinin anayasası başka hiç biri ile karşılaştırılamayacak denli iyi düzenlenmiş olmalıdır. Ve insan sorunlarına dönersek, inanıyorum ki eğer Sparta eski zamanlarda öylesine serpilmişse, bunun nedeni yasalarının her birinin tek tek iyiliği değil — çünkü birçokları tuhaf ve giderek doğru bir törelliğe bile aykırıydı —, ama tek bir birey tarafından tasarlanmış oldukları için tümünün de aynı ereğe yönelmiş olmasıydı. Ve benzer olarak kitaplarda bulunan, hiç olmazsa birçok değişik bireyin adım adım birikmiş görüşlerinden oluşturuldukları için uslamaları yalnızca olası olan ve hiçbir tanıtlama kapsamayan kitaplarda bulunan bilimlerin ger-

compassées, au prix de ces places régulières qu'un ingénieur trace à sa fantaisie dans une plaine, qu'enfonce que, considérant leurs édifices chacun à part, on y trouve souvent autant ou plus d'art qu'en ceux des autres; toutefois, à voir comme ils sont arrangés, ici un grand, là un petit, et comme ils rendent les rues courbées et inégales, on dirait que c'est plutôt la fortune, que la volonté de quelques hommes usant de raison, qui les a ainsi disposés. Et si on considère qu'il y a eu néanmoins de tout temps quelques officiers, qui ont eu charge de prendre garde aux bâtiments des particuliers, pour les faire servir à l'ornement du public, on connaît bien qu'il est malaisé, en ne travaillant que sur les ouvrages d'autrui, de faire des choses fort accomplies. Ainsi je m'imaginai que les peuples qui, ayant été autrefois demi-sauvages, et ne s'étant civilisés que peu à peu, n'ont fait leurs lois qu'à mesure que l'incommodité des crimes et des querelles les y a contraints, ne sauraient être si bien policés que ceux qui, dès le commencement qu'ils se sont assemblés, ont observé les constitutions de quelque prudent législateur. Comme il est bien certain que l'état de la vraie religion, dont Dieu seul a fait les ordonnances, doit être incomparablement mieux réglé que tous les autres. Et pour parler des choses humaines, je crois que, si Sparte a été autrefois très florissante, ce n'a pas été à cause de la bonté de chacune de ses lois en particulier, vu que plusieurs étaient fort étranges, et même contraires aux bonnes moeurs, mais à cause que, n'ayant été inventées que par un seul, elles tendaient toutes à même fin. Et ainsi je pensai que les sciences des livres, au moins celles dont les raisons ne sont que probables, et qui n'ont aucunes démonstrations, s'étant composées et grossies peu à

peu des opinions de plusieurs diverses personnes, ne sont point si approchantes de la vérité, que les simples raisonnemens que peut faire naturellement un homme de bon sens touchant les choses qui se présentent. Et ainsi encore je pensai que, pource que nous avons tous été enfans avant que d'être hommes, et qu'il nous a fallu longtemps être gouvernés par nos appétits et nos précepteurs, qui étoient souvent contraires les uns aux autres, et qui, ni les uns ni les autres, ne nous conseillaient peut-être pas toujours le meilleur, il est presque impossible que nos jugemens soient si purs, ni si solides qu'ils auraient été, si nous avions eu l'usage entier de notre raison dès le point de notre naissance, et que nous n'eussions jamais été conduits que par elle.

2. Il est vrai que nous ne voyons point qu'on jette par la terre toutes les maisons d'une ville, pour le seul dessein de les refaire d'autre façon, et d'en rendre les rues plus belles; mais on voit bien que plusieurs font abattre les leurs pour les rebâtir, et que même quelquefois ils y sont contraints, quand elles sont en danger de tomber d'elles-mêmes, et que les fondemens n'en sont pas bien fermes. A l'exemple de quoi je me persuade, qu'il n'y aurait véritablement point d'apparence qu'un particulier fit dessein de réformer un État, en y changeant tout dès les fondemens, et en le renversant pour le redresser; ni même aussi de réformer le corps des sciences, ou l'ordre établi dans les écoles pour les enseigner; mais que, pour toutes les opinions que j'avais reçues jusques alors en ma créance, je ne pouvais mieux faire que d'entreprendre, une bonne fois, de les en ôter, afin d'y en remettre par après, ou d'autres meilleures, ou bien les mêmes, lorsque je les aurais ajustées au niveau de la raison. Et je crus fermement que, par ce moyen, je réussis à conduire ma vie beaucoup mieux que si je ne bâtissais que sur de vieux fondemens, et que je ne m'appuyasse que sur les principes que je m'étais laissé persuader en ma jeunesse,

çeğe sağduyulu bir insanın dolaysızca önünde bulunan şeyler açısından bütünüyle doğal olarak yerine getirebileceği yalın uslamlama denli bile yaklaşmadıklarını düşündüm. Yine, düşündüm ki hepimiz yetişkin insanlar olmadan önce bir zamanlar çocuk olduğumuz için, ve uzun bir süre boyunca itkilerimiz ve öğretmenlerimiz tarafından yönetildiğimiz için (ki bu sonuncular sık sık birbirleri ile çelişmiş ve belki de bize her zaman iyiye yönelik öğütler vermemişlerdir), yargılarımızın doğduğumuz günden bu yana usumuzun tam kullanımını gerçekleştirmiş ve her zaman yalnızca onun tarafından yönetilmiş olmamız durumunda olabilecekleri denli arı ve sağlam olmaları hemen hemen olanaksızdır.

2. Hiç kuşkusuz bir kentteki tüm evlerin yalnızca kentten daha güzel caddelerle bir başka biçimde yeniden kurulması gibi bir nedenle yerle bir edildiğini görmeyiz; ama aynı zamanda birçoklarının kendi evlerini yeniden yapabilmek için yıktırdıklarını, ve kimi zaman evlerin kendi üzerlerine yıkılma tehlikesinin olduğu ve temellerin güvenilir olmadığı yerde bunu yapmak zorunda kaldıklarını görürüz. Böyle örneklerden çıkarak, herhangi bir özel bireyin bir Devleti doğru olarak baştan kurabilmek için onu devirerek ve tüm temellerini değiştirerek reformdan geçirme tasarımını gerçekte hiç de usayatkın olmadığına inandım; ne de benzer olarak Bilimlerin bütün bir külesinde ya da Okulların yerleşik öğretim düzenlerinde reform yapmanın geçerli olduğuna inandım; ama bu güne dek benimsemiş olduğum tüm görüşlere gelince, onları ya daha sonra daha iyi başkaları ile ya da benim tarafından usun ölçünlerine uygun bir duruma getirildikten sonra aynıları ile değiştirebilmek için tümünü de kesinlikle bir yana atmaktan daha iyisini yapamayacağımı düşündüm. Ve bu yolla yaşamımı yönlendirmede herşeyi eski temeller üzerine kurmaktan ve gençliğimde doğru olup olmadıklarını hiç araştırmadan kendimi inandırdığım ilkeler üzerine dayan-

maktan çok daha başarılı olacağıma sıkı sıkıya inandım. Çünkü bunu yaparken karşılaştığım çeşitli güçlükleri görmeme karşın, bunlar aynı zamanda aşılmaz güçlükler değildiler, ne de kamuyu ilgilendiren en önemsiz sorunların reformasyonu durumunda ortaya çıkanlarla karşılaştırılabilirlerdi. Bu büyük kurumlar söz konusu olduğunda, bir kez çöktükten sonra onları yeniden ayağa kaldırmak, ya da bir kez sarsıldıklarında onları yerlerinde tutmak bile çok güç bir iştir, ve düşüleri her zaman çok şiddetli olur. Dahası, gösterebilecekleri eksikliklere gelince — ki aralarındaki türlü türlü kendisi | birçok durumda bunların olduğunu göstermek için yeterlidir —, alışkanlık hiç kuşkusuz onları büyük ölçüde hafifletmiş, ve bu arada salt sağgörü yoluyla çare bulunamayacak birçoklarından kaçınmamıza da yardım etmiş ya da onları göze çarpmadan düzeltmiştir. Ve son olarak eksiklikler hemen hemen her zaman onları değiştirme sürecinden daha dayanılabilirlerdir — tıpkı dağlar arasından kıvrılıp giden önemli yolların sık kullanım sonucu yavaş yavaş ezilip düzleşmeleri gibi, öyle ki onları izlemek kayaların üzerine tırmanarak ve uçurumların dibine inerek daha doğrudan bir yol izlemeye çalışmaktan çok daha iyidir.

3. Bu nedendir ki ne doğum ne de talih yoluyla kamu sorunlarının yönetimine yazgılanmamış olmalarına karşın, karışıklık ve kaynaşma içindeki kafalarında hiçbir zaman birkaç yeni reformasyon düşüncesi olmadan yapamayan ruhları ne olursa olsun onaylamıyorum. Ve eğer yazıda bu budalalığı aklayacak en küçük birşeyin kapsandığından kuşkulansaydım, yayımlanmasına izin vermekten büyük üzüntü duyardım. Amacım hiçbir zaman kendi düşüncelerimi reformdan geçirmenin ve bütünüyle kendimin olan bir temel üzerine yükseltmenin ötesine geçmedi. Eğer çalışmam bana belli bir doyum vermişse ve böylece burada sizlere onun bir modelini sunuyorsam, bunu yapmamın nedeni herhangi birinin ona öykünmesini öğütlemeyi istemem değildir. Tanrının kayrasını başışlarken kendilerinden hiçbirşey esirgemediği insanlar

sans avoir jamais examiné s'ils étaient vrais. Car, bien que je remarquasse en ceci diverses difficultés, elles n'étaient point toutefois sans remède, ni comparables à celles qui se trouvent en la réformation des moindres choses qui touchent le public. Ces grands corps sont trop malaisés à relever, étant abattus, ou même à retenir, étant ébranlés, et leurs chutes ne peuvent être que très rudes. Puis, pour leurs imperfections, s'ils en ont, comme la seule diversité qui est entre eux | suffit pour assurer que plusieurs en ont, l'usage les a sans doute fort adoucies; et même il en a évité ou corrigé insensiblement quantité, auxquelles on ne pourrait si bien pourvoir par prudence. Et enfin, elles sont quasi toujours plus supportables que ne serait leur changement: en même façon que les grands chemins, qui tournoient entre des montagnes, deviennent peu à peu si unis et si commodes, à force d'être fréquentés, qu'il est beaucoup meilleur de les suivre, que d'entreprendre d'aller plus droit, en grimant au-dessus des rochers, et descendant jusques au bas des précipices.

3. C'est pourquoi je ne saurais aucunement approuver ces humeurs brouillonnes et inquiètes, qui, n'étant appelées, ni par leur naissance, ni par leur fortune, au maniement des affaires publiques, ne laissent pas d'y faire toujours, en idée, quelque nouvelle réformation. Et si je pensais qu'il y eût la moindre chose en cet écrit, par laquelle on me pût soupçonner de cette folie, je serais très marri de souffrir qu'il fût publié. Jamais mon dessein ne s'est étendu plus avant que de tâcher à réformer mes propres pensées, et de bâtir dans un fonds qui est tout à moi. Que si, mon ouvrage m'ayant assez plu, je vous en fais voir ici le modèle, ce n'est pas, pour cela, que je veuille conseiller à personne de l'imiter. Ceux que Dieu a